

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
КАФЕДРА НАУК ПРО ЗДОРОВ'Я

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету здоров'я та фізичного

виховання

Іван МИРОНЮК

червня 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПСИХОЛОГІЯ АНОМАЛЬНОГО РОЗВИТКУ»

Рівень вищої освіти	бакалавр
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	053 Психологія
Освітня програма	Клінічна психологія
Статус дисципліни	за вибором
Мова навчання	українська

Ужгород - 2022

Робоча програма навчальної дисципліни «Психологія аномального розвитку» для здобувачів вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 053 Психологія освітньої програми освітньої програми «Клінічна психологія».

Розробник: Яцина О.Ф., доктор психологічних наук, професор кафедри наук про здоров'я, Палько Т.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології ЗППО

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри наук про здоров'я

Протокол №6 від «23» серпня 2022 року

Завідувач кафедри Слабкий Геннадій СЛАБКИЙ

Схвалено науково-методичною комісією факультету здоров'я та фізичного виховання

Протокол №/від «24» серпня 2022 року

Голова науково-методичної комісії Філак Фелікс ФІЛАК

1.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом
	Денна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:
Загальна кількість годин – 120	2-й
Кількість модулів – 1	Семестр:
	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання:	Лекції:
аудиторних – 3,75	10 год.
самостійної роботи студента – 3,75	Практичні (семінарські):
	50 год.
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:
Форма підсумкового контролю: усно	Самостійна робота:
	60 год.

2. Мета навчальної дисципліни

Дисципліна «Психологія аномального розвитку» входить у вибірккову частину циклу підготовки фахівців спеціальності «Клінічна психологія» факультету здоров'я та фізичного виховання і побудована відповідно до основної освітньої програми, з урахуванням вимог державного освітнього стандарту за напрямом «Клінічна психологія».

Психологія аномального розвитку – це прикладна дисципліна, яка спрямована на формування і розвиток практичних навичок надання психологічної допомоги особам з особливими потребами та відхиленнями у психофізичному розвитку. Курс зорієнтований на практику психологічного консультування, надання психологічної допомоги, психологічної терапії та психологічної профілактики. Дисципліна поєднує принципи загальної психології, конфліктології, клінічної психології, патопсихології, психотерапії та психокорекції, вікової психології.

Мета курсу – формування у студентів загальних понять щодо закономірностей аномального розвитку в порівнянні з нормальним онтогенезом; ознайомлення з особливостями структури дефекту в осіб різних груп з особливими потребами; розширення системи знань з основ психології аномального розвитку для забезпечення їх підготовки до наукової та практичної діяльності психолога, передусім у галузі освіти.

Завдання курсу – ознайомлення студентів з методологічними засадами вивчення особистості в клінічній психології; узагальненими знаннями психологічних механізмів зміни особистості і діяльності в патології, патопсихологічних синдромів; критеріями визначення особистісних розладів; категоріями основних форм особистісної патології. Познайти студентів: з основними видами порушень фізичного, психічного і інтелектуального розвитку дітей дошкільного і шкільного віку; з організацією в Україні системи допомоги, спеціальної освіти і системою спеціальних установ для осіб з порушеннями розвитку; з прийомами вивчення особливостей освітньої діяльності і поведінки осіб, що мають порушення розвитку (розкрити шляхи подолання цих порушень).

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **знати**: основні поняття методологічних основ розладів особистості, про основні форми порушення окремих психічних процесів особистості; провідних патопсихологічних синдромів і сучасних методів психопрофілактики; основні принципи надання психологічної допомоги особам з особливими освітніми потребами; цілі, завдання, основні підходи та напрями психологічної допомоги; групові форми психологічної допомоги, їх переваги та недоліки; особливості роботи з підтримки осіб з особливими потребами.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен **уміти**: підтримувати теоретичні та практичні дослідження українських та зарубіжних учених з надання послуг у сфері освіти механізмами психологічної підтримки осіб з особливими потребами в Україні та за кордоном; організувати структуру діагностики особистісних розладів, використовувати та інтерпретувати психологічні тести діагностики особистісних розладів; у складі мультидисциплінарної команди вмійте розробляти програму розвитку для клієнтів, об'єднаних однією проблемою; знаходити оптимальну форму психологічної допомоги особистості, виходячи з її психологічних особливостей, віку, статі та наявної проблеми.

Відповідно до застосування психологічних знань у практичних ситуаціях освітньо-професійної програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Загальні:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК9. Здатність працювати в команді
- ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
- ЗК11. Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності

Фахові:

- СК1 Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології
- СК3 Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків
- СК5 Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій
- СК6 Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження
- СК7 Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації
- СК8 Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)
- СК10 Здатність до розробки та реалізації типових програм, спрямованих на профілактику відхилень у соціальному та особистісному статусі, психічному розвитку людини, а також негативного впливу професійних ризиків в різних видах діяльності
- СК11 Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога
- СК12 Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку
- СК14. Розуміння психологічної сутності станів здоров'я та хвороби, знання критеріїв та методів дифдіагностики для визначення психічної норми та патології
- СК13 Розуміння сфер компетентності та специфіки професійної діяльності клінічного психолога
- СК16 Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності
- СК17 Розуміння зв'язку клінічної психології з суміжними сферами знання (психіатрією, психопатологією, патопсихологією, психофізіологією, нейрофізіологією, нейропсихологією, психосоматикою, наркологією, дефектологією, корекційною педагогікою, психотерапією, ін.) та використання інтегративного підходу в своїй діяльності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Потребує базових знань з навчальних дисциплін ОК10 «Загальна психологія», ОК8 «Анатомія та фізіологія нервової системи та аналізаторів», ОК15 «Психодіагностика», ОК20 «Робота клінічного психолога в складі мультидисциплінарної команди».

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Клінічна психологія», вивчення навчальної дисципліни «**Психологія аномального розвитку**» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання	ПР1
Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань	ПР2
Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення професійних завдань	ПР3

Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження	ПР6
Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності	ПР13
Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку	ПР15
Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога	ПР16
Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності	ПР17

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни.

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання	ПР1
Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань	ПР2
Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення професійних завдань	ПР3
Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження	ПР6
Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності	ПР13
Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку	ПР15
Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога	ПР16
Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності	ПР17

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- залік;
- термінологічні диктанти;

- тести;
- розв'язування ситуаційних задач, кейси, есе;
- презентації результатів СРС.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: індивідуальне усне опитування, індивідуальне письмове опитування, тестовий контроль (I-II рівня) (письмовий та онлайн), вирішення типових практичних завдань.

Форма модульного контролю: письмова модульна контрольна робота (теоретичні питання, тестові та практичні завдання).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний (стаціонарно чи онлайн) залік.

Навчальний матеріал дисципліни згрупований в 1 модулі. Освоєння навчального матеріалу проводиться упродовж одного семестру. Поточний модульний контроль проводиться шляхом опитування студентів під час занять, тестового контролю знань на заняттях, перевірки конспектів лекцій та домашніх завдань, аналізу відвідування та відробок. В ході поточного контролю, за усну відповідь студент отримує оцінку за національною чотирибальною шкалою (відмінно, добре, задовільно, незадовільно), яка потім переводиться у рейтингові бали. При оцінюванні засвоєння матеріалу кожного заняття модуля студенту виставляються оцінки за 4-бальною (традиційною) шкалою з використанням прийнятих у ВНЗ та затверджених цикловою медичною комісією критеріїв оцінювання.

Оцінка «відмінно» виставляється за умови, якщо студент знає зміст заняття та лекційний матеріал у повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпні точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок і неточностей; вільно вирішує тестові і ситуаційні задачі, а також практичні завдання будь-якого рівня складності.

Оцінка «добре» виставляється, якщо студент знає зміст теми заняття та добре його розуміє, відповіді на питання викладає правильно, послідовно і систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання студент відповідає без помилок; вирішує всі задачі і виконує практичні завдання, відчувачи складності лише у найважчих випадках.

Оцінка «задовільно» ставиться студентові на основі знання всього змісту теми заняття та при задовільному рівні його розуміння. Студент спроможний вирішувати спрощені завдання за допомогою навідних питань; частково вирішує задачі та виконує практичні навички, відчувачи складності в ряді простих випадків; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені прості запитання відповідає вірно.

Оцінка «незадовільно» виставляється у випадках, коли знання і уміння студента є нижчими за критерії задовільної оцінки.

У робочій програмі застосовано такий принцип конвертації традиційної системи оцінювання в бали (таблиця 1):

Таблиця 1

Конвертація традиційної системи оцінювання в бали

Традиційна оцінка	Конвертація у бали
«5»	10-8
«4»	7-5
«3»	4-2
«2»	1(0 балів за знання та 1 бал – за присутність на занятті)

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота												
Змістовий модуль 1,2												
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		МКР	Σ
2	2	2	2	2	2	2	3	3	3		50 б.	100
										практичні		
											самостійні	

T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів

30 балів – робота на практичних заняттях.

20 балів – виконання самостійної роботи.

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	10	30
1.1. Письмове чи онлайн тестування при тематичному оцінюванні	1 (10 тестів)	10
1.2. Глосарій: термінологічний диктант	1	5
1.3. Усна відповідь	4	10*
1.4. Розв'язок ПОЗ**	1	5
2. Самостійна робота (виконання: навчально-дослідних завдання)		20
2.1.Тези доповіді, добірки статей, анотований список джерел	1	7
2.2. Презентація результатів виконаних завдань ***	1	5
2.3. Укладання схем/ порівняльних таблиць/ картотеки методик з обґрунтуванням застосованих параметрів	1	8
3. Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

* розраховується як середній бал за всі практичні

** професійно-орієнтована задача

*** виконується за вибором студента

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру з дисципліни проводиться 1 модульна контрольна робота (МКР). Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів у межах окремого змістового модулю здійснюються за 100-бальною шкалою. МКР складається з вирішення тестових завдань, теоретичних питань та ситуаційних задач. Розподіл балів за результат виконання МКР визначається таким чином: максимально 50 балів – МКР (таблиця 2). До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. На виконання письмового компонента МКР відводиться до двох академічних годин. В МКР є 15 тестових завдань,

гласарій (5 термінів), 2 теоретичні питання, 1 ситуаційна задача. Правильна відповідь за кожний окремий тест оцінюється в 1 бал, за терміни – по 1 балу, теоретичне питання – у 10 балів, за ситуаційну задачу – 10 балів.

За допомогою письмової модульної контрольної роботи оцінюється ступінь засвоєння пройденого матеріалу за максимальною рейтинговою оцінкою – 50 балів (див. табл. 2). Студент, який не з'явився на МКР з поважної причини, може пройти його у визначений кафедрою термін.

Таблиця 2

Шкала контролю модульної контрольної роботи

Показники	Бали
Письмова модульна контрольна робота:	0 – 50:
- тестові завдання (за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал)	0 – 15
- термінологічний диктант (5 термінів за кожну правильну відповідь нараховується 1 бал)	0 - 5
- 2 теоретичні питання (за кожну правильну відповідь нараховується 10 балів)	0 - 20
- ситуаційна задача	0 - 10

Оцінювання самостійної роботи студентів:

Оцінювання самостійної роботи студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, здійснюється під час поточного контролю теми на відповідному аудиторному занятті. Оцінювання тем, які виносяться лише на самостійну роботу і не входять до тем аудиторних навчальних занять, контролюється при змістовому модульному контролі. Кількість балів за різні види індивідуальної самостійної роботи студента залежить від її обсягу і значимості, але не більше 20 балів (таблиця 3). Ці бали додаються до суми балів, набраних студентом за поточну навчальну діяльність. Самостійна робота передбачає виконання індивідуальних проєктів:

- 1) монологічна відповідь на питання за обраною тематикою, анотація рекомендованих теоретичних джерел, тезовий план до першоджерел;
- 2) підготовка презентації на обрану тему та її представлення на практичному занятті.

Таблиця 3

Критерії оцінювання самостійної роботи студентів

Бали	Критерії оцінювання
8- 10	Відмічається високий рівень володіння понятійним апаратом, розлоге розкриття проблемних питань, винесених для самостійного опрацювання, вільне оперування науковою термінологією, вміння висловити власну думку і аргументовано її доводити, вести дискусію. Вільно використовуються міжпредметні зв'язки.
7-6	Виявляється здатність до узагальнень, систематизації самостійно опрацьованих базових та додаткових джерел. Самостійний пошук необхідної інформації в довідниковій літературі. Теоретичний матеріал відтворює достатньо повно, але у професійно-орієнтованих завданнях припускається помилок. Здатність до аналітико-синтетичної діяльності дозволяє висловлювати власну думку щодо змісту проблемних питань та робити обґрунтовані висновки.

5-4	Студент в цілому орієнтується в питаннях, проте не може чітко висвітлити базові положення, помиляється у використанні понятійного апарату, виявляє низьку поінформованість щодо змісту рекомендованих джерел. Питання, винесені для самостійного опрацювання, розкриває неповністю, матеріал викладає нелогічно, висновки не розкривають суті порушеного питання. Припускається типових помилок, потребує допомоги викладача/колег у систематизованому відтворенні теоретичного матеріалу та у вирішенні завдань практичного змісту. Інформація відтворюється на репродуктивному рівні, фіксуються значні утруднення при необхідності самостійного аналізу матеріалу. Сформовані уміння використовуються лише щодо стандартних ситуацій.
3-1	Володіння психологічною термінологією на низькому рівні. Зміст самостійно опрацьованого навчального матеріалу відтворюється фрагментарно. Конспект з питань самостійно досліджуваної проблематики не структурований, не систематизований, містить грубі фактичні помилки. Відсутні висновки. Неправильно оформлені покликання на джерела. Самостійна робота формально відтворює окремі положення досліджуваної проблематики. Наявні значні фактичні помилки, нерозуміння змісту матеріалу, що винесений для самостійного опрацювання.

Підсумковий модульний контроль з дисципліни проводиться у вигляді заліку в кінці семестру і дає можливість визначити кінцевий ступінь рівня і якості засвоєння студентами теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з даної дисципліни. Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

Переведення даних 100-бальної шкали у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС здійснюється в порядку, зазначеному в таблиці 4.

Студенти, підсумкова модульна оцінка яких становить 35-59 балів, зобов'язані пройти підсумковий (семестровий) контроль у формі заліку, що передбачено робочим навчальним планом.

Таблиця 4

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, які не виконали умови договору про навчання та усі види обов'язкових робіт (самостійних завдань, рефератів тощо), передбачених робочою програмою, а також

підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Відповідальний працівник деканату у відомості проти прізвища такого студента робить позначку «недопущений». Якщо підсумкова модульна оцінка становить не менше 60 балів, то за згодою студента вона може бути зарахована як підсумкова (семестрова) оцінка з навчальної дисципліни. Вона може бути виставлена у відомість обліку успішності та залікову книжку (індивідуальний навчальний план) до початку екзаменаційної сесії, відразу після оголошення результатів останнього модульного контролю. При цьому присутність студента є обов'язковою. За наявності бажання підвищити рейтинг студент складає залік. Для підвищення позитивної оцінки надається одна спроба. Незалежно від того, чи студент складає залік/іспит у зв'язку з тим, що в нього підсумкова модульна оцінка незадовільна (35-59 балів), чи з метою підвищення позитивної оцінки, викладач виставляє студенту оцінку, керуючись виключно рівнем його знань, виявлених на залікові, тобто, виходячи із 100 балів, але при цьому виставлена підсумкова (семестрова) оцінка не може бути нижчою за підсумкову модульну оцінку.

У «Положенні про порядок та методику проведення семестрових (курсівих) екзаменів і заліків в Ужгородському національному університеті», що затверджено Наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» №698/01-17 від 08.05.2015 р. вказано, що ключовою проблемою визначення рівня знань студентів під час проведення екзаменів та заліків є критерії оцінок. При цьому необхідно керуватися таким:

Оцінка «відмінно» А (90-100). Студент вміє ставити проблему і обирати спосіб її дослідження; аналізує причинно-наслідкові зв'язки між явищами, що досліджуються, має первинні знання про систему психологічної служби, про виробничі функції, типової задачі діяльності фахівця з психології, про загальні вимоги до властивостей і якостей особистості психолога, про етичні аспекти професійної діяльності психолога; знає про сфери професійної діяльності, виробничі функції, типові задачі, професійно-етичні засади діяльності психолога у закладах науково-дослідної, прикладної та практичної психології; розуміє структуру, функції, основні завдання, головні напрями та зміст діяльності психологічної служби, види, зміст та форми професійної діяльності психолога; здійснює пошук джерел і каналів інформації, добирає та структурує матеріал для розкриття певного питання; в діяльності обґрунтовує використання ефективних форм, методів, засобів; засвоїв взаємозв'язок основних понять дисципліни та усвідомлює їх значення для професії, яку набуває; вміє самостійно виконувати завдання, передбачені програмою, використовує набуті знання і вміння у нестандартних ситуаціях; вільно висловлює власні думки, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, демонструючи особистісну позицію.

Оцінка «добре» В (82-89). Студент повністю опанував і вільно володіє навчально-програмовим матеріалом, в тому числі застосовує його на практиці, має системні знання в достатньому обсязі відповідно до навчально-програмового матеріалу, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях; вміє аналізувати причинно-наслідкові зв'язки між соціально-психологічними явищами, що досліджуються; самостійно визначає власні психічні особливості та використовує особистісні ресурси, володіє навичками спостережливості, сприймання, уваги, прийомами мнемотехніки і розвитку мислення, ідентифікує індивідуально-психологічні особливості людини, її емоційні стани, володіти техніками розвитку творчої особистості, розвиває та вдосконалює власні риси та якості, від яких залежить цілісна адекватна поведінка та успішність і ефективність майбутньої професійної діяльності; розуміє вплив соціопсихологічних факторів на виникнення змін у діяльності особистості, вміє застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці, але допускає неточності у формулюванні термінів, помилки в інтерпретації результатів наведених прикладів.

Оцінка «добре» С (74-81). Студент добре орієнтується у змісті програмного матеріалу, має практичні навички, може визначити практичну значимість психологічних знань, може

використовувати сучасні методи дослідження, але у процесі виконання самостійних робіт допускає помилки, не обґрунтовує висновки.

Оцінка «задовільно» D (64-73). Студент знає основний навчально-програмний матеріал в обсязі, необхідному для подальшого навчання і використання його у майбутній професії; аналізує причинно-наслідкові зв'язки між психічними явищами, що досліджуються; знає структуру та проблематику курсу, але не може пояснити використання психологічних аспектів розвитку особистості у практичній роботі; допускає помилки при виконанні завдань.

Оцінка «задовільно» E (60-63). Студент знає основні теми навчальної дисципліни, але його знання мають загальний характер; вміння і навички, необхідні для практичного використання знань недостатньо сформовані, виконання завдань задовольняє мінімальні критерії. Знання носять репродуктивний характер.

Оцінка «незадовільно» FX (35-59). Студент має фрагментарні знання з усього курсу, виявляє суттєві прогалини в знаннях основного програмного матеріалу. Не вмів викласти зміст програмного матеріалу. Недостатньо сформовані практичні навички щодо проведення диференційної діагностики особистісних особливостей розвитку та тлумаченні отриманих даних, допускає суттєві помилки у виконанні завдань, передбачених програмою.

Оцінка «незадовільно» F (0-34). Студент не знає програмного матеріалу, відтворює окремі факти; допускає грубі помилки при виконанні завдань, передбачених програмою; не працював на практичних заняттях; не готовий до професійної діяльності після закінчення університету без повторного вивчення даної дисципліни.

При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Оцінювання рівня і якості знань студентів заочного відділення

Оцінювання якості знань студентів заочного відділення в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється за 100-бальною шкалою оцінювання, за шкалою ECTS та національною шкалою оцінювання.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Психологія аномального розвитку»

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Загальні питання психології аномального розвитку.

Дизонтогенез психічного розвитку

Тема 1. Психологія аномального розвитку як галузь психології.

Тема 2. Основні категорії психології аномального розвитку.

Тема 3. Загальні та специфічні закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями.

Тема 4. Принципи і методи вивчення дитини з відхиленнями в розвитку.

Тема 5. Особливості психічного розвитку дітей з порушенням слуху та зору.

Тема 6. Психологічні особливості розвитку особистості при порушеннях мовлення та рухової сфери.

Тема 7. Психологія дітей із синдромом аутизму та аутистичних рис, з гіперкінетичними розладами, з порушеннями поведінки.

Тема 8. Діти з відхиленнями емоційно – вольової сфери та комплексними порушеннями психофізичного розвитку.

Тема 9. Психологічний супровід дітей з особливими потребами.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин: 120					
	Форма навчання: денна					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
2-й семестр						
Модуль 1						
Тема 1. Психологія аномального розвитку як галузь психології	11	1	4			6
Тема 2. Основні категорії психології аномального розвитку.	11	1	4			6
Тема 3. Загальні та специфічні закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями.	16	2	6			8
Тема 4. Принципи і методи вивчення дитини з відхиленнями в розвитку.	17	1	6			10
Тема 5. Особливості психічного розвитку дітей з порушенням слуху та зору.	11	1	4			6
Тема 6. Психологічні особливості розвитку особистості при порушеннях мовлення та рухової сфери.	13	1	6			6
Тема 7. Психологія дітей із синдромом аутизму та аутистичних рис, з гіперкінетичними розладами, з порушеннями поведінки.	13	1	6			6
Тема 8. Діти з відхиленнями емоційно – вольової сфери та комплексними порушеннями психофізичного розвитку.	13	1	6			6
Тема 9. Психологічний супровід дітей з особливими потребами.	13	1	6			6
Модульна контрольна робота	2		2			
Разом за модуль	120	10	50			60
Разом за семестр	120	10	50			60

6. 3. Теми практичних занять

Теми практичних занять	Кількість годин
	Денна ф.н.
Тема 1. Психологія аномального розвитку як галузь психології.	4
Тема 2. Основні категорії психології аномального розвитку.	4
Тема 3. Загальні та специфічні закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями.	6
Тема 4. Принципи і методи вивчення дитини з відхиленнями в розвитку.	6
Тема 5. Особливості психічного розвитку дітей з порушенням слуху та зору.	4
Тема 6. Психологічні особливості розвитку особистості при порушеннях мовлення та рухової сфери.	6
Тема 7. Психологія дітей із синдромом аутизму та аутистичних рис, з гіперкінетичними розладами, з порушеннями поведінки.	6
Тема 8. Діти з відхиленнями емоційно – вольової сфери та комплексними порушеннями психофізичного розвитку.	6
Тема 9. Психологічний супровід дітей з особливими потребами	6
Модульна контрольна робота	2
Разом	50

6.4. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин
	Денна ф.н.
Модуль 1	
<p>Тема 1. Психологія аномального розвитку як галузь психології Взаємозв'язок психології аномального розвитку із суміжними областями наук. Історія розвитку психології аномального розвитку як науки. Галузі (розділи) психології аномального розвитку. Створити схему взаємозв'язку психології аномального розвитку з іншими дисциплінами. <i>Написання самозвіту.</i></p>	6
<p>Тема 2. Основні категорії психології аномального розвитку. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсів щодо пошуку інформації. Аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів. Підготувати термінологічний словник основних понять дисципліни «Психологія аномального розвитку» (укласти глосарій: виписати із словників та навчальних посібників ключові поняття теми (дитина з особливими потребами, відхилення у психофізичному розвитку, первинні та вторинні порушення, аномалія, компенсація, дефект, психологічна допомога, психологічний супровід, консультування, реабілітація, абілітація). <i>Написання самозвіту.</i></p>	6
<p>Тема 3. Загальні та специфічні закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсів щодо пошуку інформації. Аналіз зразків анотацій, бібліографій, тез, конспектів та рефератів. <i>Написання самозвіту.</i></p>	8
<p>Тема 4. Принципи і методи вивчення дитини з відхиленнями в розвитку. Загальна характеристика основних груп дітей з особливими потребами. Затримка психічного розвитку (ЗПР). Здійснити порівняльний аналіз порушень розвитку при розумовій відсталості та затримці психічного розвитку; створити порівняльну таблицю та вказати використані джерела (ресурси). <i>Написання самозвіту.</i></p>	10
<p>Тема 5. Особливості психічного розвитку дітей з порушенням слуху та зору. Здійснити порівняльний аналіз психічного розвитку при сенсорних порушеннях; обрати по одній з форм проявів порушення слуху та зору; створити порівняльну таблицю та вказати використані джерела(ресурси). <i>Написання самозвіту.</i></p>	6
<p>Тема 6. Психологічні особливості розвитку особистості при порушеннях мовлення та рухової сфери. Здійснити порівняльний аналіз психічного розвитку при порушеннях мовлення та опорно-рухового апарату; обрати по одній з форм проявів порушення мовлення та ДЦП; створити порівняльну таблицю та вказати використані джерел. <i>Написання самозвіту.</i></p>	6
<p>Тема 7. Психологія дітей із синдромом аутизму та аутистичних рис, з гіперкінетичними розладами, з порушеннями поведінки. Систематизувати специфічні особливості розвитку дитини з аутизмом відносно</p>	6

когнітивної, емоційної та поведінкової сфери особистості; створити порівняльну таблицю та вказати використані джерела (ресурси). <i>Написання самозвіту.</i>	
Тема 8. Діти з відхиленнями емоційно – вольової сфери та комплексні порушення психофізичного розвитку. Підготувати виступ про один із видів особистісних розладів у формі мультимедійної презентації; для цього студенти діляться на групи по-трьох (по-четверо) і готують виступ тривалістю до 7 хвилин. Кількість слайдів – не більше десяти. Виступ повинен містити характеристику розладу, його ознаки, психотехніки корекції розладу, одну з яких студенти демонструють іншим. <i>Створення презентації, виступ.</i>	6
Тема 9. Психологічний супровід дітей з особливими потребами Методи дослідження відхилень в особистісному розвитку дітей. Система закладів освіти для осіб з порушеннями психофізичного розвитку. Опрацювати вимоги до навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку та вимоги до особистості психолога, який працює з дітьми з особливостями психофізичного розвитку. <i>Написання самозвіту.</i>	6
Разом	60

*Примітка. Самостійна робота виконується студентом у вигляді конспекту згідно з визначеними завданнями у навчальному зошиті з дисципліни

Самостійна робота над навчальною дисципліною також включає: опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу; вивчення окремих тем питань, що передбачені для самостійного опрацювання; поглиблене вивчення літератури на задану тему та пошук додаткової інформації; підготовка до практичних занять; систематизацію вивченого матеріалу перед заліком (іспитом); опрацювання та підготовку огляду опублікованих у фахових та інших виданнях статей; переклад іноземних джерел встановленої тематики; розроблення схем, таблиць, діаграм, мультимедійних презентацій тощо.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Обладнання: фліп-чарт, мультимедійний проєктор (монітор), комп'ютер (стаціонарний чи ноутбук), сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ», ін.

Методи навчання

1. Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «Психологія аномального розвитку»:

- навчальні заняття
- самостійна робота студентів
- робота в наукових бібліотеках та мережі Інтернет.

2. Види навчальної роботи студентів:

- лекція
- практичне заняття
- консультація
- залік.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни «Психологія аномального розвитку» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу студентів з книжкою (підручником, довідковою, науково-популярною і навчальною літературою) та глобальною мережею Інтернет, ін. Метод викладання навчального матеріалу визначаються викладачем в залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостям (інтелектуальним, психологічним, морально-етичним тощо) студентів, наявним умовам і часу, відведеному для вивчення теми. В ході лекцій використовуються наступні методи:

- пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод (розповідь, лекція, пояснення, робота з роздатковим матеріалом, підручником, демонстрація та ін.)
- проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи (викладач розділяє проблему на частини, студенти здійснюють окремі кроки щодо розв'язування під проблем).

Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

Перелік методів навчання, що використовуються у процесі вивчення дисципліни:

- 1) *за типом пізнавальної діяльності*: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемного викладу; дослідницький; аналітичний; індуктивний; дедуктивний
- 2) *за основними етапами процесу*: формування знань; формування умінь і навичок; застосування знань; узагальнення; закріплення; перевірка
- 3) *за системним підходом*: стимулювання та мотивація; контроль та самоконтроль
- 4) *за джерелами знань*: словесні – розповідь, пояснення, лекція; наочні – демонстрація, ілюстрація
- 5) *за рівнем самостійної розумової діяльності*: проблемний; частково-пошуковий; дослідницький; метод проблемного викладання.

Методичне забезпечення

1. Конспекти лекцій з дисципліни.
2. Презентації.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Гошовська Д.Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу: [навчально-методичний посібник] Луцьк, 2011. 265с
2. Дефектологічний словник: Навчальний посібник / За ред. Бондаря В.І., Синьова В.М. – К.: «МП Леся», 2011.
3. Дефектологія та спеціальна психологія: навчально-методичний посібник / укладач. Т. О. Гетьман. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – с.162. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/zahal_psy_lib/162_Defektologiya_ta_spetsialna_psihologiya_Getman_2017.pdf
4. Каут Н.М. Основи дефектології та логопедії: тексти лекцій. Дрогобич, 2012 р. 372 с.
5. Кричковська Т.Д. Психологія аномального розвитку. ВД «Сварог», 2019.– 179с.
6. Матейко Н.М. Клінічна психологія: словник-довідник. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2015. 134с.
7. Синьов В.М., М.П.Матвеева, О.П.Хохліна. Психологія розумово відсталої дитини: Підручник. – К.: Знання, 2008

8. Синьов В.М. Специфічні закономірності розвитку психіки аномальної дитини. // Діти з обмеженими фізичними та розумовими можливостями в системі корекційного навчання і виховання. — К., 1997.
9. Спеціальна педагогіка: Понятійно-термінологічний словник / За ред. В.І.Бондаря. — Луганськ: Альма-матер, 2003.
10. Хохліна О. П. Основи спеціальної психології : курс лекцій. Київ: 2011 р. 101с.

Допоміжна література

Рекомендована література

1. Бондар В.І., Синьов В.М. Актуальні проблеми розвитку освіти дітей з обмеженнями життєдіяльності: шляхи від інституалізації до інтеграції // Зб. наук.пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім.І.Огієнка. Серія соціально-педагогічна. Вип. 12. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. — С.8-14.
2. Власенко С. Б.Методика викладання дисципліни «Основи спеціальної психології». //Актуальні питання психологічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах: зб.матеріалів круглого столу (Київ, 28 листопада 2013р.) — Луцьк: Вежа-Друк, 2013. — С. 15-17.
3. Горбенко С.Л. До проблеми дослідження компонентів рольової поведінки розумово відсталих підлітків // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова, - Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. — Випуск 23. — 2013. — С.317-320.
4. Інклюзивне навчання: вибір батьків / А.А. Колупасва, Л.М. Наконечна, — Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 56 с. — (Інклюзивне навчання за нозологіями).
5. Колупасва А.А., Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. — К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. — 192 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).
6. Основи дефектології : навчальний посібник для студ. вищ. пед. навч. закладів / [І. М.Маруненко, В. І. Бобрицька, Є. О Неведомька, З.Ф. Сіверс]; КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. - Вид. 2-е,стереотип.— Київ, 2006. — 144 с.
7. Психологічний супровід інклюзивної освіти : [метод. рек] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. — Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. — 92 с. <https://lib.iitta.gov.ua/709275/1/%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%8F.pdf>
8. Романенко О.В. Напрями роботи практичного психолога в системі інклюзивної освіти // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Корекційна педагогіка і психологія / за ред. О.В. Гаврилова, В.І. Співака. — Вип. XXIII, частина 3. - Кам'янець-Подільський: ПП Медобори-2006, 2013. — С. 248-255.
9. Соціальна педагогіка: Підручник 4-те вид. виправ. та доп. / За ред. проф. А. Й. Капської. — К.: центр учбової літератури, 2009. — 488с.
10. Софій Н. З. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти/ Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / кол. авторів: А. А. Колупасва, Ю. М. Найда, Н. З. Софій та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. К. 2007. 128 с.
11. Синьов В. М., Кобернік Г. М. Основи дефектології: навч. посібник. — К.: Вища шк.,1994. — 143 с.Жигайло Н. І. Соціальна педагогіка. Навчальний посібник. — Львів: Новий Світ — 2000, 2007. — 256 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Електронний кампус <http://www.login.kpi.ua/>.
2. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>
3. Наукова бібліотека URL: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
4. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
5. Пошукова система Base <https://www.base-search.net/>
6. Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM). URL: <https://oai.org.ua/>
7. е-репозитарій URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-it/dspace>
8. uchis.com.ua URL: <https://uchis.com.ua/ponyattya-anomalnogo-rozvitku-yak-riznix-form/>
9. «Мамо, а що таке інклюзія?», або як говорити з дітьми на тему інвалідності: 7 тематичних відео. URL: <https://vseosvita.ua/news/mamo-a-so-take-inkluzia-abo-ak-govoriti-z-ditmi-na-temu-invalidnosti-7-tematicnih-video-2927.html>

Контрольні запитання до заліку

1. Передумови виникнення психології аномального розвитку як самостійної галузі знання.
2. Предмет і завдання психології аномального розвитку.
3. Міжпредметні зв'язки психології аномального розвитку.
4. Закономірності розвитку особи з психофізичними порушеннями.
5. Чинники психічного розвитку дитини та параметри дизонтогенезу.
6. Етіологія порушень.
7. Основні категорії психології аномального розвитку.
8. Умови нормального розвитку дитини.
9. Біологічні чинники виникнення порушень психофізичного розвитку в дитини.
10. Параметри визначення характеру дизонтогенеза.
11. Рівні нервово-психічного реагування дітей на різноманітні патогенні впливи.
12. Депривація як чинник порушень розвитку.
13. Принципи і методи вивчення дитини з відхиленнями в розвитку.
14. Основні типи психічного розвитку.
15. Основні прояви затримки психічного розвитку.
16. Правила складання програми індивідуального розвитку.
17. Психологічний супровід осіб з ООП та основні етапи його здійснення.
18. Психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу освіти.
19. Закономірності психічного розвитку дітей з порушенням слуху.
20. Особливості психічного розвитку дітей з порушенням зору.
21. Психологія дітей із синдромом аутизму та аутистичних рис.
22. Діагностичні критерії раннього дитячого аутизму.
23. Психологія дітей з гіперкінетичними розладами.
24. Психологія дітей з порушеннями поведінки.
25. Психологія дітей з дисгармонійним складом особистості.
26. Психологія дітей зі складними порушеннями розвитку.
27. Особливості розвитку особистості з вадами мовлення.
28. Особливості роботи з дітьми, які страждають невроподібним заїканням.
29. Корекція мовленнєвих і немовленнєвих порушень у дітей з вадами мовлення у процесі гри.
30. Діагностико-прогностична діяльність практичного психолога в рамках психологічного

- супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
31. Психологічна підтримка педагогів в рамках психологічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
  32. Психологічна підтримка батьків в рамках психологічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами.
  33. Корекційно-розвиткова робота з дітьми з особливими освітніми потребами.
  34. Основні етапи, завдання та зміст діяльності практичного психолога з дитиною з особливими освітніми потребами.
  35. Створення індивідуальної картки дитини з особливими освітніми потребами.
  36. Створення індивідуальної програми психологічного супроводу дитини з ООП.
  37. Розвиток психологічної готовності педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками.
  38. Психологічні прийоми, які допоможуть педагогу інклюзивного класу/групи.
  39. Стадії розвитку відчуттів батьків при народженні дитини з ООП (за Д. Льютеманом).
  40. Психопатії, основні ознаки психопатії.

Додаток

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма затверджена на 2022 / 2023 н.р. без змін; зі змінами (Додаток).
(потрібно підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20__ р.
Завідувач кафедри _____

Геннадій СЛАБКІЙ
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма затверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток).
(потрібно підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма затверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток).
(потрібно підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____

(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма затверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток).
(потрібно підкреслити)

протокол № ___ від «___» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)